

Likteņa stundai sitot.
Latvija tālā un tuvā pagātnē.
Latvijas teritorijas uzturēšana un aizstāvēšana.
Tautas likumi.
Tautas izglītība.
Zemes un bezzemnieku jautājums.
Tirdzniecība un rūpniecība.
Strādnieku jautājums.
Nodokļu jautājums.
Ārējās attiecības pret citām tautām un valstīm.
Brīvā, neatkarīgā Latvija ir mūsu spēks!
Esi sveicināta, brīvā, neatkarīgā Latvija!

1919. GADS

KO
MUMS
DOS
BRĪVĀ,
NEATKARĪGĀ
LATVIJA?

1919. g.

Izdevuse grāmatu apgādniecība „Latvija”

© Eraksti 2022
20 lp. / ~ 0,51 MB

Fot. „Klio“ (A. Mednis) Rīgā.

Latvijas brihwvalsts pasludinaschana 18. nowembrī 1918. g. Rīgā.

Likteņa stundai sitot.

Saulē celsim jauno Latvi!
Rainis.

Latvju likteņa stunda situse. Mostaties! Mostaties! Mostaties! Tā sauc mūsu modrīgie dižbāliņi.

Tauta sakustas, bet tā nedroši, kā baidīdamās no nakts spokiem, raganām un pesteļiem...

Septiņsimt gadu gaŗā nakts, — vaj tā pagājuse? Tumsība, kuŗa dažreiz bija pilnīgi necaurredzama, — vaj tā izzuduse? Vergu vaŗas, kuŗas bija tēraudkaltas, — vaj tās jau noņemtas un vaj notirpušie tautas locekļi var brīvi kustēties? Nežēlīgie un bargie cietuma sargi, kuŗi patvarīgi sprieda tiesu, netaisnu tiesu par mūsu tēviem, tēvu tēviem un sentēviem, — vaj tie no savām vietām jau noņemti?

Tā jautā latvju tauta. Vaj kāds brīnums, ka, tā jautādama, viņa nedroši skatās visapkārt: vaj, tiešām, nu reiz tā brīva?

No paauzdes uz paauzdi mūsu dižbāliņi nav atstājuši savas sargu vietas, bet tikai tagad pienācis tas brīdis, ka tie var jautāt: „Celies, mana tauta, un eji uzaustošam sārtam rītam, eji savai saulei pretī!” Tie nakts biedekļi, kuŗi gan vēl grib spokoties, nav tev vairs bīstami, jo tu esi brīva no

tēraudkaltām važām, un tagad no tavas pašas gribas atkarājas, — vaj tev būt, vaj nebūt, vaj ieņemt uz priekšu cienītu stāvokli Eiropas tautu starpā, vaj nogrimt atpakaļ agrākā atkarībā un važās. Ja tu neapzināsies savu spēku, ja neatraisīsi savu garu no ilgā naktī savilktiem putekļainiem zirnekļu tīkliem, — tad labāki ir nerādīties saules gaismā... Uz tevi skatīsies visa pasaule un... vaj nu apbrīnos tevi, vaj novērsīsies no tevis.

Tāpēc celies čakli, izberzē miegu no acīm, nomazgā netīrumus un eji ar drošu prātu savai rīta saulei pretī!

Lai tev būtu vairāk drosmes un spēka apziņas, tad paskaties atpakaļ uz aizejošo nakti ar visiem nakts valdniekiem un jautā, — ko viņi tev deva?

Tēvu un sentēvu ciešanu stāsti par to daudz ko zin vēstīt. Šīs ciešanas piemiņai arī šai likteņa stundā: viņas tev dos spēku un apziņu, ka tev ir un būs jācīnās par taisnu brīvības lietu, ka tu neeji cīņā lai līdzpilsoņus apspiestu un verdzinātu, bet cīnies par savu brīvību un savām tiesībām.

Ko deva tev 700 gadu garā, tumšā verdzības un vergošanas nakts?

I.

Latvija tālā un tuvā pagātnē.

„Sensenos laikos Baltijas zemē,
Kur tek Daugava līčotiem krastiem,
Kur mežu līdumi liesmoti dega,
Dzīvoja laimīga latviešu tauta“.

Tā dziedāja latvju tautas rakstnieks, pieminēdams savas tautas laimes un brīvības dienas pirms 700 gadiem, kad verdzinātāji vēl nebija ienākuši latvju zemē. Kā un cik laimīgi dzīvoja latvju tauta „Daugavas malā, Ķegum galā“, tas arī mums aizklāts ar tumšas verdzības nakts plīvuri, jo vecās, vācu garā un valodā rakstītās Baltijas chronikas gan daudz stāsta par dzelzīs kalto bruņinieku asiņainiem kaļiem, par mokšķīgo zobina un krusta ordeni, bet nekā negrib vēstīt par mūsu senču agrāko dzīvi. Tikai vēlākā laika brīvākie vēsturnieki meklē un pēti par zemgaļu, kūru un leišu brīvības cīņiem pret iebrucējiem vācu šķēpniešiem.

Latvji cīnījušies uz dzīvību un nāvi, aizstāvēdami savu zemi un brīvību. Vācu bruņinieki vairākkārtīgi nopostījuši zemgaļu laukus, nodedzinājuši viņu būdas, apkāvuši viņu virsaišus, bet vecās vācu chronikas raksta, ka latvieši bijuši „nesavaldāmi mežoni“ — pagāni, kuļiem vajadzējis nest kultūru un garīgu gaismu. Tad bija tā jāraksta, lai aizbildinātu savu necilvēcīgo un varmācīgo rīcību. Vajadzēja izdomāt visādus briesmu stāstus par latviešu mežonību un t. t., lai paši labāk varētu pastrādāt savas „kultūras“ mežonības. Kas par to, ka v i e n a chronika runā par latviešu mežonību, o t r ā stāsta, ka latviešu-līvu jaunekļi saķerti uz bīskapa Alberta pavēli un nosūtīti uz Vāciju „skolās“, pie kam izrādījies, ka šie „mežonu“ bērni, tiešām, var mācīties „skolās“ un pat pārspēt pašus „augsti“ dzimušos „kultūras nesējus“. Tātad pavisam savādi, — „mežoni“ vācu skolās, „mežonu“ virsaitis Kaupo svētā Romas pāvesta priekšā — un šo „mežonu“ izkaušana un galīga nospiešana verdzībā. Vaj tas viss notika kristīgas ticības vārdā? Bet kur palika šī „kultūra“ un kristīga ticība pēc tam, kad mūsu senči bija pārvarēti un verdzība še ievesta?

Līdz tam laikam, kamēr Baltijā nāca, tiešām, kultūrēlā Zviedrijas valdība, mēs no vēstures redzam, ka vācu ievestā „kultūra“ ir stāvējuse uz ārkārtīgi zemas pakāpes: viņai bijušas vairāk

ļauņas puses, nekā labās. Nav ne kristīgas ticības, ne skolu. Ir tikai māņi, pestēji, burvības un verdzība. Visa vācu tā laika kultūra pastāvēja pātagā, pat rungā, ar kuŗu bagātīgi pacienāja mūsu sentēvus. Brālība un cilvēku mīlestība, kuŗu pasaulei nesa kristīgā ticība, bija gan dažā ziņā brālība pašu vācu starpā, izdalot latvju zemi un iegūtos augļus, atzīstot vienīgi vācus, kuŗi atnāca uz Baltiju, par vienlīdzīgiem cilvēku tiesībās. Latvjiem kristīgā ticība tika ar varas līdzekļiem uzspiesta. Bet tā palika tiem sveša tādēļ, ka viņu sludināja nesaprotamā valodā un neizveda dzīvē.

Tumšs, tukšs un drūms, asiņu un asaru piemērcēts, ir pirmais verdzības laiku posms! To laiku liecinieces dzīvās, kuŗas no mutēs uz muti, no paaudzes uz paaudzi, vairāk gadu simteņiem cauri, mums vēl uzglabājušās — mūsu tautas dziesmas — sevī satur: viena — paslēptu izmisuma nopūtu, otra — skaļu dvēseles vaidu, trešā — saucienu pēc atreibības par padarīto pārestību. Lai pieminam to dziesmu par Melno čūsku, kuŗa miltus mala. Bet tādas šķiras dziesmu tautai maz atlicis. Jo tais laikos mūsu zemē valdīja tāda tiesa: kuŗš necieta pārestības un brēca pēc palīdzības, to kungi lika bargi sodīt.

Negribas ilgāk kavēties pie viņiem tāliem laikiem, jo arī mūs pārņem viņu tumšums, tukšums un nospiedošais kapu drūmums! Un ka toreiz tauta savā visumā nekrita galējā izmisumā un nepadarīja pate sev galu, kā to darīja daudzi no viņas labākiem bērniem, tas izskaidrojams vienīgi ar to, ka tauta dziļi sirdī loloja kaut ko cerībai līdzīgu. Savā aklā cietumā visu gaŗo mūža nakti, trīsēdama un drebēdama, viņa klausījās uz gaidāmo pārmaiņu, kā reiz, vaj pēc gadu desmitiem, vaj gadu simteņiem, bet taču reiz, atvērsies smagās cietuma durvis un izlaidīs viņu brīvībā. Ak saldie sapņi! Jums bija lemts piepildīties tikai pec gadu simteņiem!

Tas bija mūsu senču pirmais verdzības laikmets, — līdz tā sauktiem zviedru laikiem.

Tad paspīdēja pirmie brīvības stari arī latviešiem. Zviedrijas valdība gribēja kaut ko darīt mūsu tautas labā. Top pavēlēts nokārtot zemnieku jautājumu, dibināt skolas arī latvju bērniem. Muižnieku-baronu jau tik stipri nodibinātām privilēģijām grib likt veseri klāt. Garīdzniecība, kuŗa līdz tam vēl nebija paguvuse ievest Baltijā kristīgo ticību, vārda īstā nozīmē, sakustas un grib to tagad darīt ar „jaunu sparū“. Zviedrijas valsts vīri jau aplūkojuši šejienes ļaužu „labklājību“ un nopietni grib ķerties pie reformām. To redzēdami, baroni uztraucas un skatās, vaj nav kur glābēja, vaj nav kur kādas varas, kas palīdz uzturēt Baltijā tik labi priekš viņiem iekārtotos apstākļus...

Latvju tauta vēl neprata ņemt dalību šai cīņā, viņa gan, droši vien, nojauta, ka taisnības un brīvības idejas ir zviedru pusē, — bet pacelt arī savu roku par šo ideju uzvaru, — to latvji vēl nevarēja. Vairāk kā 400 gadu verdzība bija mūsu senčus „nokultivējuse“ lielā garīgā nespēkā.

Un tā tas notika. Pār Baltiju nāca jaunas kaŗa vētras. Latvju dēli un meitas, tēvi, mātes, bērni un sirmgalvji tūkstošiem gāja bojā, gan no kaŗa briesmām, gan no bada un sala... Desmitām verstīm neesot suņi rējuši un gaiļi dziedājuši, — to stāsta vērsturnieki.

Bija tomēr cilvēki, kuŗi varēja priecāties, jo zviedru laiki bija lauŗti un no austrumiem nāca jauna, viņiem labvēlīga vara.

„Visas jūsu privilēģijas tiks svēti uzturētas spēkā,“ — tā skanēja muižniekiem solījums no Maskavas. Mūsu senči, kuŗi pamazām sāka rakņāties pa savu nodegušo būdu drupu kaudzēm, apraudādami savus kaŗā kritušos brāļus un māsas, — tie nedzirdēja priekš sevīm nekāda solījuma... Zviedru valdība ne tikai solīja, bet arī kaut ko darīja latvju labā, bet Maskavas valdība latvīm pat nekā nesolīja.

Tas bij otrais tumšais verdzības laiks Latvijā.

Ko viņš deva mūsu tautai?

Klausaties!

Ģenerālgubernātors fon Brovne's, savos priekšlikumos, kuŗi 1765. g. muižniecībai tika iesniegti, pārmet pēdējai viņas netaisno un cietsirdīgo apiešanos ar dzimtļaudīm. Tanī laikā latvjiem bij atņemtās ne tikai īpašuma tiesības uz zemi un citu nekustamu un kustamu mantu, bet

arī viņu pašu un saimes liktenis atradās pilnīgi dzimtkungu dzelžainās rokās. Cik bargi un nežēlīgi bijuši tā laika kungi, noprotams no tā paša ģenerālgubernātorā raksta, kuŗā teikts, ka sodāmo kliegšana, viņam par lielām bēdām, aizskanējuse līdz pat rtronim.

Ģenerālgubernātorā Brovne's raksts ir šausmīgs, bet ticēt viņam varam, jo tas ir vēsturisks dokuments. Mēs viņu šeit nepievedam visā pilnībā, lai nekavētos pārāk ilgi pie pagātnes drūmām ēnām.

To deva mūsu tautai jaunā pavalstniecība zem Krievijas „ērgļa”. Muižniecība nebija vīlusēs savās „cerībās”: ko atņēma zviedri, to atdeva krievi.

Ko darīja mūsu senči? Viņi cieta un panesa apbrīnojami smago nastu. Kas viņiem deva spēku un pacietību šo grūto jūgu nest? Cerība uz nākošām dienām, kad lēks saulīte trīskrāsaina, kuŗa sasildīs visus bāŗa bērņus. Mūsu tauta dziedāja savas sērās tautas dziesmas, krimta cietu pelavmaizi un savā sirdī loloja ilgas pēc brīvības.

Par varoņu mokām pat akmeņi raudot asaras. Tā par mūsu senču varonīgām ciešanām arī iežēlojās vācu baronu cilts brāļi, kuŗi bija cietsirdīgi kā akmeņi. Viņi rakstīja pirmos latvju aizstāvēšanas rakstus. Lai pieminam še Merķeli.

Tā latvji, kuŗi nevarēja tikt pazīstami caur savu kultūru, tika pazīstami ar savām mokām un ciešanām. Šīs mokas, patiesām, aizskanēja līdz Krievijas tronim. Neteiksim, ka tie, kas sēdēja ap šo troni, būtu bijuši mūsu tautai līdzjutīgi, — to nedomājam, bet mūsu mocekļu vaimanas viņiem nebija patīkami klausīties: tās traucēja mieru. Vajadzēja kaut ko darīt un, pēc ilgākas gudrošanas, mūsu tautai deva brīvību bez brīvības turpmāk kliegt un vaidēt: katru turpmāko kliegšanu un vaidēšanu uzlūkoja kā dumpi, kuŗš apspiežams ar visiem varas un spaidu līdzekļiem. Un par tādiem „dumpjiem“ mūsu vēsture daudz ko stāsta. Mēs viņus te nepieminēsim, bet gan mūsu pienākums ir pieminēt tos mūsu senčus kapā, kuŗi tādā ceļā grieza vērtību uz latvju tautu, bez kā mēs nebūtu nonākuši pie brīvās Latvijas vērtiem.

Ejam tālāk!

Latvju tauta pamazām sakustas. Viņa mēģina spert pirmos patstāvīgos soļus, kuŗi no sākuma nedroši un nenoteikti. Aptaustot priekšmetus, nojauš viņu būtību. Ja nevar redzēt, — vajaga sajust; ja nevar viens pie otra nokļūt, — vajaga sasaukties; ja nevar sniegt palīdzīgu roku, — vajaga teikt kaut mīļu, līdzjutīgu vārdu. Arī tas dažkārt stiprina.

Kamēr mūsu tautas pirmie kustieni un pirmās apzinīgās skaņas nebija nojaušamas Baltijas vācu mājās, tikmēr arī viss bija mierīgi. Bet tiklīdz vācu vadošās aprindas nomanīja, ka „tie mīļie zemju ļaudis“ sākt tapt nemierīgi, cits ar citu sasaucas, runā par to, ka gribot paši mācīties staigāt, — tad miera vairs nebija. Izsūtīja izlūkus, — sak', vaj tas var būt, ka nesenie vergi, kuŗi prata vienīgi vaidēt un kunkstēt, grib paši savu ceļu uzņemt?

Bet, ak Dievs! Tā bija patiesība. Latvju tauta sakustējusēs un prasa, uz kuriem ved viņas ceļš? Nu varēja cerēt, ka tie, kuŗu uzdevums bija net tiem „mīļiem latviešiem“ kultūru, rosīgi ķersies pie darba, jo nesenais garīgais un miesīgais vergs izrādās par spējīgu uzņemt kultūru un patstāvību.

To loģiski varēja gaidīt. Bet tas nenotika.

Uztraucās visa Baltijas vācietība. Viņa paredzēja priekš sevis briesmas. Jaunlatvieši! Jaunlatvieši! Nevis „mīļie latvieši“, bet jauna suga. Ko viņi grib? Tikai dumpi, nemierus! Glābiet latviešus no „jaunlatviešiem!“ Bet jaunlatvis nosēdās pie Rīgas vērtiem un dziedāja: „Kad atnāks latviešiem tie laiki, ko citas tautas tagad redz?...“ Tā jau bija droša doma par to, ka arī latvjiem reiz atnāks laiki, kad viņi būs saimnieki savā zemē.

Šo apziņu deva jaunlatvji.

Bet vēl nebija diezgan. Vēl nāca pārbaudījumi.

Vācu politiķi nesnauda. Tika domāts par to, kas nokavēts. Kādēļ tie „mīļie latvieši“ nav pārvācoti, tad būtu tikai vācieši vien. Sāka gudrot un spriest, kā to labāki izdarīt, lai nemazinātu arī

kalpu šķiru. Jo tad cienīgu kungu šķirā gan viegli uzņemt pārvācojušos latviešus, bet kā ar to „bauri“, — kur to likt? Un kā gan lai visus cilvēkus padara līdzīgus tiem, kuŗiem dzīslās tek lielkungu asinis? Daži arī domāja, ka tas jau būšot par vēlu un maz ko vairs saglābšot.

Kamēr vācu „politiķi“ tā gudroja, nāca kāda jauna vara un teica: „50 gadu laikā latvju mātes pie savu bērnu šūpuļiem vairs nedziedās latvju, bet krievu tautas dziesmas...“ Kā uz burvja mājienu — 50 gados nebūs ne latvju, ne jaunlatvju! Bet lai lietas labāki sekmētos, jaunie kungi nāca pie mums zem draudzības segas, solījās glābt no vācu jūga, kuŗš gadu simteņus šē nomācot latvju tautu. Bija brīdis, kad pat jaunlatvji domāja, ka krievu činavnieks nāk kā draugs, jo latvis līdz tam pazina vienīgi vācu dūri; krievu kulaks līdz Baltijai priekš pag. gadu simteņa 60 gadiem nesniedzās, jo ķeizaru „svētie“ solījumi bija taču jātur spēkā. Un tā kā vācu vara joprojām bija smaga, tad mēs meklējām glābiņu citur, kur tik rastos kāds pretspēks pret šo vācu varu. Tā iznāca, ka mēs paši itin kā uzsaucām jaunu nelaimi uz savu galvu.

Atnāca krievu činavnieks un pateica: „kaut arī paaudzes aizietu bojā, valdība neatkāpsies no sava nodoma (bij. Baltijas skolu virspārziņa Kapustina domas par pārkrievošanu).“

Ko nu deva latvjiem jaunie apstākļi?

Viena tautiska ienaidnieka vietā dabūjām divus. Vāci vēl nezaudēja cerību dabūt „mūsu kultūru“ savā varā, bet krievi atklāti pateica: „Mēs jūs sakausēsīm ar lielo slavu saimi un par to jūs mums būsiet tikai pateicīgi.“

„Labdari“ no abām pusēm! No vienas — grib glābt latvju tautu no jaunlatviešiem, no otras — ievadīt viņu iegātņos lielā bagātā ģimenē — slavas.

To deva mums jaunie apstākļi.

Ko darīja latvji?

Viņi nenobijās un arī neļāvās aizrauties no saradošanās ar bagātiem radiem un, atskaitot mazdūšīgos, mūsu inteliģence, kā arī atmodušās zemniecības daļa, uzsāka cīņu uz abām pusēm. Tas ceļš, kuŗu iestigoja jaunlatvji, bij jāturpina, jo viņš veda uz brīvu, neatkarīgu Latviju.

Taisnība, grūti bija tie gadu desmiti, — ne tik daudz materiālā, kā garīgā ziņā. Jaunlatvju pamodinātās tautiskās apziņas sprautie mērķi bieži vien šķitās nesasniedzami: par daudz stipras šķitās tās varas, kuŗas mūs spieda no divām pusēm — rītiem un vakariem. Mēs atradāmies kā starp diviem milzu akmeņiem, kuŗi mūs, kā tautu, draudēja samalt un iznīcināt. Jau bija sadzirdams mūsu pašu starpā šaubu pilns jautājums: kuŗos ūdeņos latvjiem labāki noslīkt, vācu vai krievu!?

Bez visa tā, nāca jauni ļaudis ar jaunām teorijām un teica: „Nevajaga cīnīties par brīvu Latviju kā latvju zemi, latvju valsti, bet vajaga cīnīties par vispasaules valstību, kuŗā nepazīs atsevišķas tautas, bet vienu vienīgu proletāriešu saimi.“ Šie cilvēki zobojās par visu latvisku, kā tādu, zobojās arī par Latvijas valsts republikas ideālu, jo viņu mērķis, — apzinīgs vaj neapzinīgs, — bija — Latvijas un latvju internacionālizēšana. Tātad mums, kā tautai, pie diviem ienaidniekiem, — vāciem un krieviem, pieradās vēl klāt trešais — internacionālizējošie komunisti. Savā būtībā šie Latvijas ienaidnieki neizšķīrās viens no otra, — visi uzstājās p r e t Latviju kā patstāvīgu valsts vienību.

Uznāca pasaule kaŗš.

II.

Latvija pasaules karā.

Nodrebēja visa pasaule un līdz ar viņu mazā Latvija. Neredzēta tautu cīņa iesākās. Tie internacionālie elementi, kuŗi raudzīja novērst pasaules karu caur pasaules ģenerālstrieku, — uzvilka vaj nu kara mundieri un gāja cīnīties pret savu ideju biedri, vaj palika mājā un sacerēja patriotiskus rakstus pret savas valsts ienaidnieku. Tikai reti no viņiem uzturēja savā starpā slepenus sakarus un gaidīja, kā jau tas pēc lieliem karjiem parasts, lielus nemierus.

Pārējo pasauli pārņēma nacionāls savīļņojums, kādu cilvēce nebija piedzīvojuse. Kas to netic, lai palasās 1914.—1915. g. laikrakstos un dažādos referātos.

Ko domāja mūsu tautas vadošās aprindas, tautas inteliģence?

Te atdzima doma, kuŗa pēdējos pārkrievošanas gados bij apklususe. Tā bija doma par autonomu, ja ne par pilnīgi brīvu Latviju.

Sadūrās tie divi mūsu tautības ienaidnieki, kuŗi abi kāroja Latvju tautu iepludināt savos ūdeņos. Kuŗš uzvarēs un līdz ar to iegūs tiesību uz mūsu tautas turpmāko likteņa lemšanu?

Latvju tauta negribēja pareģot, bet arī negribēja lauzt valsts uzticības zvērastu. Viņa nostājās savā Krievijas valsts sarga vietā. Mūsu dēli, kara dziesmas dziedādami, gāja pa Rīgas ielām, brauca pa Baltijas ceļiem, — sargāt „savu tēvu zemi“. Vaj viņi cerēja, ka pēc kara lielā Krievija aprēķinās latvju izlietās asinis un dos Latvijai brīvību un tādēļ dziedādami gāja kaujā? Jeb vaj vecu vecais ienaidis pret to zemi, kuŗa uz Baltiju bija sūtījuse 700 gadu verdzinātājus, bij iededzies no jauna un latvji, pēc 700 gadiem, gribēja atmaksāt par zemgaļu asinīm, — to te neizmeklēsim, bet ticam, ka tie latvju kareivji, kuŗi apzinīgi, visā savā spēkā un diženumā, dūšīgi gāja kaujās, kā arī visa latvju tauta, nojauta, ka pēc kara viņu dzimtenei, Latvijai, ausīs jauns rīts.

Lielās pasaules tautas, cīnīdamās uz dzīvību un nāvi, saprata, ka ieroči vien pasaules karu tik drīz neizšķirs, jo uz galīgu uzvaru ne vienā, ne otrā pusē pēc trīs gadu cīņām vēl nebija izredzes. Tādēļ bija vajadzīgs, ka karām sprauž tādus mērķus, kas varētu ļaudīm iedvest jaunu, aizraujošu sajūsmu. Tas tad kaŗotāju rindām pievestu jaunus cīņas biedrus un attaisnotu šausmīgo asins izliešanu. Tāpēc tika izvirzīts lozungs par mazo tautu brīvību, par tautu pašnoteikšanās tiesību. Par šo lozungu bija ar mieru kaŗot v i s i, — gan demokratiskie amerikāņi, franči un angļi, gan arī mūsu līdzšinējie apspiedēji — krievi un vāci.

Vaj šie lozungi bija no visiem patiesi domāti?

To brīdi vien dabūjām sajust. Krievijā saļodzījās un krita cara tronis un valdības grožus ņēma rokā tās aprindas, kuŗas arī jau agrāk mazām tautām solīja pašnoteikšanos. Latvju inteliģence un vadoņi tūdaļ ķērās pie darba. Runāja gan uz vietām — Latvijā, gan ministrijās — Pēterburgā. Bet — tūdaļ nomanīja, ka kadetiskie Krievijas vadoņi ļoti maz domā par Latvijas cik necik plašāku autonomiju, nemaz jau nerunājot par īstu patstāvību. Un tas bija vēl tanī laikā, kad Krievijai vajadzēja tā rīkoties, lai visas Krievijas tautas saistītu pie sevis, jo kaŗš vēl nebija beidzies. Bez tam, Krievijā draudēja izcelties otra revolūcija, kuŗa grasījās gāzt kadetisko valdību. Saprotams, ka tādā brīdī tā laika Krievijas valdībai vajadzēja rādīt laipnu seju visām mazām tautām, un ja pat tajā brīdī bija dzirdamas kadetu balsis par to, ka mazām tautām jāatmet domas par „pārāk plašu“ autonomiju, tad varam gan iedomāties, kāda šī autonomija izskatītos, ja kaŗš būtu Krieviju novedis pie uzvaras un valsts līdz ar to vēl vairāk nostiprinājusēs. Mūsu tautas vadoņi jau tūdaļ nomanīja, ka „Latvijas autonomija“ galu galā būs bez autonomijas.

Tanī pašā laikā arī Latvijā sāka rosīgi strādāt lielinieki. Arī viņi solīja Latvijai brīvību, pie tam vēl tādu brīvību, kādas līdz tam pasaulē nekur nebija, bet kāda būšot tūdaļ pēc kara, jo izcelšoties vispasaules revolūcija, kuŗa visu cilvēci atbrīvošot un radīšot paradīzi zemes virsū... „Brīvu

proletārisku Latviju brīvā vispasaules proletāriskā republikā!“ — tā skanēja šis solījums. Bija daudz, kas tam ticēja. Un šās pašas vispasaules paradīzes vārdā krita kadētiskā Krievijas valdība un uz skatuves nāca Ļeņins un Trockis. Krievijā iesākās jaunas drāmas uzvešana un jaunie aktieři solīja „lielus baudījumas“.

Bet mūsu Latvijā grasījās nākt uz skatuves vācu melnais bruņinieks, tas pats, kuŗš jau 700 gadus bija spēlējis bēdu lugas visbriesmīgākos skatus. Bet arī viņš teicās nenākam tukšā. Arī no viņa lūpām skanēja vārdi par „tautu pašnoteikšanos“. Leišiem un poļiem bruņinieks jau bija „devis“ pašnoteikšanos, bet tādu, ka šīs tautas „no prieka“ jau raudāja. Bija arī latvju starpā cilvēki, kuŗi ticēja melnā bruņinieka vārdiem, un cik tas arī savādi neizklausījās, viņiem ticēja arī tie, kuŗi solīja pasaules paradīzi, — tie bija lielinieki... Viņi gāja un brāļojās ar melno bruņinieku, viņi aicināja to uz Rīgu, atvēra viņam Rīgas vārtus. Vaj tā bija nodevība vaj muļķība, vaj abas kopā, — ātrā laika strāvā mēs to drīz vien esam aizmirsuši.

Un melnais bruņinieks nāca.

Kad mēs bijām labi ieskatījušies viņa sejā, tad tūdaļ nopratām, ka viņš ir tas pats, kas bija pirms 700 gadiem un pat vēl ļaunāks. Un tad nodrebējām... Vaj, tiešām, mūsu tautas dzīves beigu cēliens būtu pienācis? Vaj visas mūsu senču cerības, ka leks reiz Latvijas brīvības saule, ir bijušas pagalam vēltīgas? Raudāja vecie Rīgas mūři. Mēmi staigāja latvji pa Rīgas ielām. Draugs draugu satikdams sirsnīgi spieda roku, bet nerunāja, vārdi bija lieki, jo runāja sažņaugtās sirdis. Ar iekšķīgu rūgtumu un īgnumu uzlūkoja melnā bruņinieka kalpus.

Bet kad stiprāki rībēja lielgabalu pērkons pie Ipras, kad angļu tanki brīvoja ceļu pāri vācu tranšejām un drāšu žogiem, tad atdzīvojās latvju sejas. Ar sajūsmu uzņēma katru uzvaras ziņu no Francijas kaŗa lauka. Radās no jauna cerība, kas zin, vaj vēl apstākļi negrozās?

Un tā notika. Sagrīļojās melnais bruņinieks. Pazuda no savas stāvvietas šā bruņinieka iztēlojums Rīgas apgabala tiesas priekšā. Nerunāja vairs bargu valodu bruņinieka kalpi, bet atbrauca no Vācijas citi vīri — Vinnigs un viņa biedri, kuŗi solīja Latvijai „brīvību“, ja vien viņa uztur „ciešus sakarus“ ar Vāciju. Latvju tauta neklausījās šais liekulīgos solījumos, viņa skatījās pāri jūrām, uz tiem, kuŗi demokratismu nevien solīja, bet savās mājās arī cienīja.

Ko mums deva melnais bruņinieks?

Viņš mums deva ciešu, negrozāmu atziņu, ka ar melnā bruņinieka pēcnācējiem draudzība nav slēdzama, ka Latvijai no tās labuma nebūs. Lai gan Latvijas galīgā izbūve vēl nav nobeigta, bet vecie rēķini ar melno bruņinieku ir noslēgti un jaunus negribam taisīt.

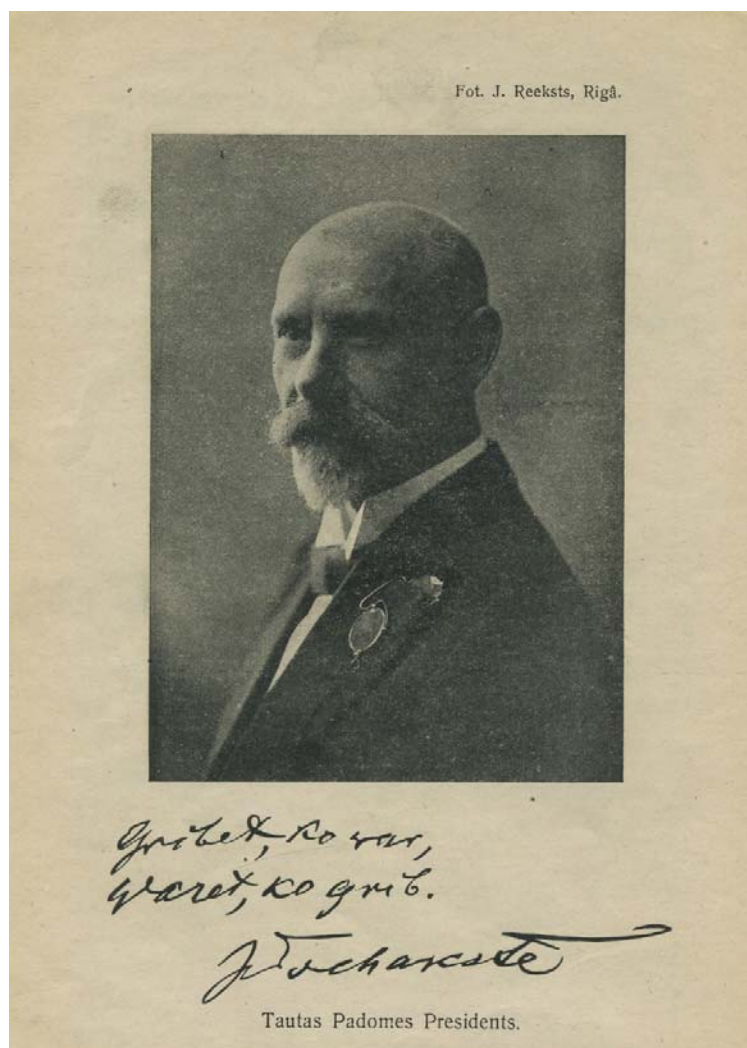
Nebijām vēl no viena „drauga“ vaļā tikuši, kad otrs jau klāt. Melnais bruņinieks izgāja pa vieniem vārtiem, bet pa otriem ienāca komūnists. Jaunais „draugs“ lamāja bruņinieku, dzīrās viņu noslīcināt jūras visdziļākā dzelmē par to, ka tik nejauki apspiedis Latvijas brīvību, izlaupījis viņas bagātības, mocījis cietumos viņas dēlus un meitas u. t. t., u. t. t. Bet Latvija drīz vien pārliecinājās, ka jaunais „draugs“ ir patiesībā jauns ienaidnieks.

Sākās komūnistu-lielinieku asins un asaru dzīres. Atkal raudāja Rīga, atkal cilvēki staigāja mēmi, bet pirms saules lēkta, agros rītos pie centrālcietuma un smilšu kalnos norībēja plinšu zalves: tur apšāva, starp citiem, arī tos latvjus, kuŗi iedrošinājās runāt par neatkarīgas un brīvas Latvijas valsts ideju...

Nebrīva bija Rīga vācu okupācijas laikā, bet vēl nebrīvāka komūnistu valdīšanas laikā. Ienīda latvji vācu verdzinātājus, bet ne mazāk ienīda arī komūnistu komisārus. Brīvības vietā kā vieni, tā otri nesa brīvību tikai sev un verdzisku apspiešanu visiem citiem.

Tad atkal iedegās mūsu sirdīs ilgas pēc īstās brīvības un, kā šās brīvības nesējas, — neatkarīgas Latvijas. Tagad mēs bijām pārbaudījuši itin visus mūsu „draugus“, kuŗi, kā latvis saka: „Solīt sola, bet nedeva...“ Brīvību mums solīja gan krievi, gan vāci, gan komūnisti, bet kāda bija šī brīvība, to

tagad mēs no smagiem pārdzīvojumiem labi zinām. Un tāpēc tagad redzam, ka mums, ja gribam būt, tiešām, brīva tauta, vajagabrīvās, neatkarīgās Latvijas.
Nav cita ceļa uz mūsu brīvību, — tas visiem jāsaprot!

Fot. M. Lapiņš, Rīgā.

*Viņa koncepcija mums palīdz
Latvijai.
K. Ulmanis, Pirmais Prezidents.*

III.

Ko mums dos brīvā, neatkarīgā Latvija?

Ko mums devuši visi tie spēki, kuŗi 700 gadus valdīja par mums, — to tagad zinām. Ko mums nesa tie spēki, kuŗi nežēlīgā pasaules karā drāzās pār mūsu dzimteni, — arī zinām. Ja kas vēl to nezina vaj šaubās, tas vaj nu ir sasirdzis ar to ideju slimību, kuŗa neļauj cilvēkam citādi domāt, kā ir pavēlēts partijas programmā, vaj arī ķerts no kara laika papīra naudas plūdiem un tagad tam nav laika par citu ko domāt, kā vienīgi par to, kā pasargāt šos papīrītšus no satrunēšanas, vaj arī kā viņus iekonservēt pret pūšanu. Bet arī šie cilvēki prasa: „Ko mums dos brīvā Latvija?“

Atbilde savā visumā ir droša un skaidra. Tikai brīvā un neatkarīgā Latvija mums nesīs brīvu garīgu un materiālu attīstību.

Aplūkosim, ko mums sola dot brīvā, neatkarīgā Latvija atsevišķās mūsu garīgās un materiālās dzīves nozarēs.

Latvijas teritorijas uzturēšana un aizstāvēšana.

Mēs zinām, ka visā mūsu vēsturiskā laikmetā, kad Latvijas teritoriju (latvju apdīvoto apgabalu) pārvaldīja mums svešas varas, šī teritorija tika skaldīta un raustīta uz visām pusēm. Te redzam, ka vienu daļu no Latvijas pārvalda poļi, otru — zviedri, te Kurzeme ir īpaša hercogīste, kuŗai gar Vidzemi nav nekādas daļas. Tā saucamā Latgale dzīvo pavisam citu dzīvi, kā viņas māsas — Kurzeme un Vidzeme. Dažkārt pat mākslīgi top radītas robežas, lai labāki varētu skaldīt un valdīt. Arī tad, kad visa Baltija nāca zem Krievijas kundzības, nerimstas šīs mākslīgās provinču nodalīšanas. Daudzējādā ziņā Kurzemei ir citi likumi un pārvaldības organi kā Vidzemei, bet Latgalei jau atkal pavisam cita satversme. Ja Latvija būtu liela un plaša, ar daudiem miljoniem iedzīvotāju, tad šāda sadalīšana vēl būtu cik necik attaisnojama, bet tas mazais Baltijas apgabals, ko mēs saucam par Latviju, dabiski neprasa, lai to mākslīgi sasmalcina trijās atsevišķās provinces, no kuŗām katra tiek pārvaldīta pēc saviem īpatnējiem likumiem un satversmēm. Mūsu mazai tautiņai, lai viņa būtu stipra, vajaga kopīgu likumu, kopīgās satversmes, viengabala valdības organu un, galvenais, kopīgu garīgu un materiālu interešu. Ja mums tā trūkst, tad trūkst galveno dzīves ādeŗu, pa kuŗām sakarīgi rit dzīvības sula, kopīgi apkalpodama visu organismu. Tikai visplašākās kopintereses, iemiesotas visā mūsu dzīvē, dos mums spēku veikt savu uzdevumu citu tautu vidū.

Kā minējām, to mums nav devuse neviena no tām varām, kuŗas valdījušas 700 gadus mūsu dzimtenē.

Vaj to mums var dot brīvā, neatkarīgā Latvija?

Jā, t i k a i v i ņ a to mums var dot. Kad Latvija būs brīva, tad, kā to tūdaļ 18. novembrī 1918. g. pasludināja *L a t v i j a s T a u t a s P a d o m e* un *P a g a i d u V a l d ī b a*, viņa tiks apvienota atnografiskās robežās — kopā Kurzeme, Vidzeme un Latgale. Šīs provinces būs viena, kopīgi noskaņota Latvija, kā patstāvīgā, neatkarīgā, demokrātiski-republikāniskā valsts. Šo noskaņojumu viņai dos ne atsevišķi „landtāgi“, bet kopīgā Satversmes sapulce. Tad mitēsies tā tiesiskā mūsu tautas šķelšana, kuŗa bija vajadzīga visādiem pārtautotājiem, kuŗu mērķis bija — latvju tautu izkausēt pa daļām, kas, bez šaubā, ir vieglāki, nekā tad, kad mēs visi turamies vienkopus.

Pabalstot un uzturot brīvu, neatkarīgu Latviju, mēs panāksim arī mūsu latvju tautas apvienošanu kopīgā darbā, baudot kopīgus darba augļus.

Tas ir vienīgais ceļš!

Tautas likumi.

No liela svara ir stipri iesakņojusies tautas tiesiskā apziņa. Tautas, kuŗas ilgus gadus nodzīvojušas noteiktās kopīgās likuma robežās, ir sevī uzņēmušas arī kopīgu tautības apziņu. Šī apziņa tad atspoguļojas visā tautas dzīvē. Tautas nebaltās dienās ir kopīga cīņas apziņa un laimīgos brīžos nav nomanāms nederīgs izplūdums. Kopīgie likumi ir kā ar neredzamām saitēm savienojuši tautas locekļus vienotā organismā. Ja, turpretim, tautai trūkst šīs kopīgās, uz likumu normām ieaudzinātās tiesiskās apziņas, tad viņa pirmā vētru laikā sašķeļas un top vāja. To mēs dažkārt redzam pie lielā pasaules tautām, kuŗām kopīgo tiesisko un, līdzās to, morālisko apziņu nav izdevies ieaudzināt, jo plašajā valstī tas nav viegls darbs. Citādi tas ir mazā valstī, — tur kopīgā tiesiskā apziņa vieglāki ieaudzināma. Pate daba itin kā nāk palīgā maziem organismiem, jo tiem vajaga vest cīņu lielo vidū, kuŗi var, sava lieluma dēļ, uzturēt savu dzīvi arī tad, kad kāda atsevišķa daļa nestrādā tā, kā vajadzētu. Maziem organismiem tas nav pieļauts: tie jābūt noskaņotiem. To prasa viņu pašuzturas cīņa, bet šīs cīņas griba piemīt katram apzinīgam organismam.

Saprotama lieta, ka milzīgās Krievijas likumi nebija piemēroti mūsu zemes stūrīša īpatnībām, bet Baltijas provinciāllikumi bij sastādīti no mūsu kungiem ar nolūku, lai Vidzemē un Kurzemē uzturētu viņu varu un privilēģijas. Arī pate tiesāšana tika izdarīta mums nesaprotamā valodā un no svešiem tiesnešiem, kuŗi runāja caur tulkiem un nepazina vietējos apstākļus, bet pieturējās pie zemei nepiemērotā likuma sausā burta. Latgales iestādes turpretim rīkojās vienīgi pēc Krievijas likumu krājuma, kuŗš latgaliešu apstākļiem nebija piemērots un tādēļ bija netaisnīgs.

Tāpēc, prasīdami kopīgu brīvu Latviju, kuŗa dos kopīgus tautas likumus, izaudzēs kopīgu cīņas, darba un arī darba laimes apziņu, — mēs izpildīsim to uzdevumu, kuŗu d a b a s v a r a uzlikuse par pienākumu katram apzinīgam un pasaulē noderīgam organismam.

Latvijas Satversmes sapulce dos šos kopīgos brīvās Latvijas likumu pamatus, tautas izvēlētas tiesnešus un taisnīgu tiesu.

Tautas izglītība.

Tautas izglītība ir tautas garīgie spārni, kuŗi var mūs pacelt kā ērgļi debesu augstumos, lai mēs skatītos tālēs, kur jauna gaisma aust; bet šie spārni var būt arī tik nespēcīgi, ar kuŗu palīdzību mēs nevaram pārļauties pat pār savas mājas žogu.

Kamēr mūsu tautas izglītība bija svešu varu rokās, — tā nenāca mums par labu, bet derēja svešniekiem par ieroci pret mums pašiem. Kristīgais priesters, kuŗš šurp nesa ārīgo krusta zīmi, n e s a līdz ar to iekšējo — garīgo verdzību. Mūsu izglītībai vajadzēja būt tādai, lai viņa dotu padevīgus kalpus un izturīgus vergus. Kad mūsu tauta pate sāka rūpēties par savu bērnu izglītību, tad svešās varas stingri raudzījās uz to, lai mūsu bērni nemācītos „pārāk daudz“, — tas esot kaitīgs tai „mīļai latvju zemkopju tautai“. Saviem bērniem vāci ierīkoja ģimnazijas un augstskolas, bet latvju bērniem „laužu skolas“. „Laužu skolās“ pat nemācīja visiem rakstīt un rēķināt, bet t—ikai tiem bērniem, kuŗi to īpaši gribēja. Līdz ar latvju tautas apziņas atmošanos modās arī viņu slāpes p[ec izglītības, un šīs slāpes nevarēja apturēt citādi, kā ceļot kaut kādas skolas. Bet mēs zinām, ar kādām mokām bija savienota mācība šīs skolās, īpaši tiem latvju bērniem, kuŗiem bija trūcīgi vecāki. Daudzi mūsu jaunekļi to neizturēja un aizgāja kapā.

Tad nāca pārkrievošanas laikmets. Mēs par viņu jau sākumā minējām. Mūsu tautas izglītība tika izlietota par ieroci mūsu tautas faktiskai iznīcināšanai. Skolā mācīja pavisam mums svešus ideālus. Plaši jo plaši lika piesavināties ziņas par slavu tautas izcelšanos, viņas cīņām, varoņiem, dzīves ideāliem u. t. t., bet par latvju dzīvi, tā teica, neesot vērts runāt. Mums mācīja krievu rakstnieku un dzejnieku darbus, viņu izvestos tipus, bet mūsu tautas dziesmas dažkārt aizliedza pat dziedāt, mūsu rakstnieku darbus nicināja un, labākā gadījumā, cieta par tiem klusu. Arī šinī laikmetā cieši tika norobežots ceļš mūsu bērniem uz augstskolu. Lai atminamies tikai slaveno ministrijas cirkulāru (1887. g.) par „ķēkšu un ķučieŗu“ u. t. t. bērniem, kuŗiem stipri norobežoja iestāšanos ģimnazijās un reālskolās.

Un kā tas arī citādi varēja būt! Mūsu skolas nebija mūsu tautas skolas, viņas bija politiskas iestādes, ar kuŗu palīdzību vada un valda tādā virzienā, kāds saskan ar svešas tautas gribu un vajadzībām. Un, lai mēs nezin kā nenokritizētu šās bijušās svešās varas, tad tomēr neaizmirsīsim, ka ikkatra sveša vara, kas arī turpmāk nemēģinātu nākt pie mums, vispirmā kārtā liks savu smago roku uz mūsu skolu, lai varētu vieglāki valdīt.

Lai atminamies tikai to brutālo mūsu skolu „valdīšanu“, kuŗu izbaudījām vācu okupācijas laikā. Tātad brīvu mūsu tautskolu varam gaidīt vienīgi no brīvās, neatkarīgās Latvijas.

Ko mums dos brīvā mūsu tautas skola?

Pirmkārt, mums visiem vajadzīga v i e n l ī d z ī g a s k o l a. Nedrīkst būt privilēģētu, kuŗi bauda labāku izglītību nekā citas šķiras. Tā tas bija nebrīvā Latvijā, bet nedrīkst būt jaunā, — brīvā Latvijas valstī. Nedrīkst un arī nebūs. Jāgādā par to, ka visi, kuŗi grib un spēj mācīties, var baudīt izglītību sākot no pamata un beidzot ar augstskolu. Par līdzekļiem, ja tādu nav bērnu vecākiem, lai gādā valsts. Īpaši brīvā Latvijā tiks piešķirts izglītības ceļš a p d ā v i n ā t i e m b ē r n i e m. Tie, kā tautai sevišķi vajadzīgi, pabalstāmi un, ja vajadzīgs, sūtāmi arī uz ārzemēm, kur tie var savu izglītību papildināt un noapaļot, kā arī piesavināties speciālas zināšanas. Brīvā Latvijā neuzlūkos seju un uzvalku, bet spējas un gribu.

Tālāk. Brīvās Latvijas skolas tiks tā iekārtotas, lai pāreja no vienas (zemākas) skolas uz otru (augstāku) būtu viegla, bez kādiem grūtiem eksāmeniem. Skolas būs saistītas viena ar otru.

Bet par visām lietām brīvās Latvijas skolās mācības tiks pasniegtas mūsu t a u t a s g a r ā, tautas vajadzībām piemērotas. Te mācīs mūsu tautas ideālus, kā viņi atspoguļojas visas cilvēces ideālā. Mums nav jāmeklē vienīgi tikai svešautu rakstniecībā pēc cildeniem tipiem. Mūsu pašu rakstnieki ir radījuši ne mazumu tādu mākslas darbu, kuŗi nebūt nestāv zemāk par atzītiem ārzemnieku ražojumiem, bet pēc sava gara stāv mūsu tautai nesalīdzināmi tuvāk. Tā mēs pasargāsim jaunatni no svešas kultūras verdzības un izdaiļosim paši s a v u n a c i o n ā l a g a r a k u l t ū r u, k u ŕ a v i e n ī g i m u m s, k ā t a u t a i, p i e š ķ i ņ o z ī m i u n s v a r u c i t u t a u t u v i d ū. Tas nebūs neiespējams darbs, jo mūsu bērni visas zinības mācīsies pašu skolās latvju un ne svešā valodā, jo šī valoda ir taču mūsu v a l s t s v a l o d a.

Cik neaprakstāmi grūti bij mūsu bērniem mācīties skolās ar svešu mācības valodu! Pastāvīgi bij jākaļ galvā veseli teikumi, pat gabali, nesaprotot viņu saturu. Spējīgie latvju skolnieki zināja no galvas visu grāmatu, bet saturs viņiem tapa tikai ar laiku saprotams, kad galvā bij iekalts pietiekošais vokābuļu skaits. Sevišķu vērību piegriezīs arodnieciskām skolām, lai radītu izglītotus darbiniekus visos arodos.

Saprotams, neviena tauta Latvijā netiks apspiesta. Valdība stāv uz tā viedokļa, ka arī vietējiem nelatvjiem dod skolas viņu pašu valodā.

Te mēs nevaram sīkumos iztēlot mūsu brīvās skolas izbūves plānus, kuŗi ir plaši un dos mūsu tautai izredzes uz tādu izglītību, kādu v a r d o t v i e n ī g i b r ī v ā, n e a t k a r ī g ā L a t v i j a.

Tikai pieminam, ka kultūras vislielākais uzdevums ir — palīdzēt ikkatram cilvēkam attīstīt savas dabiskās spējas, nobīdīt pie malas visus šķēršļus un parādīties savā pašā īstenībā un lielumā. Uz priekšu ne tikai turīgākai šķirai vien, kā tas bij līdz šim, bet arī visnabadzīgākiem rokpeļņiem un tiem, kuŗi līdz šim sevi ieskatīja par visniecīgākiem, b ū s i z r e d z e, ka viņu bērni, ja vien tiem būs griba un spējas, varēs sasniegt caur brīvām tautas skolām, kā arī ārpus tām, visas vajadzīgās zināšanas, lai ar tām sekmīgi kalpotu savai tēvijai, celtu viņu godā un slavā, kā arī viņu vadītu un pār viņu valdītu kā tautas izredzēti.

Šī izredze lai katram piešķir jaunu sparū un izturību, jo katrs no mums taču gribēs sagādāt saviem bērniem gaišāku, laimīgāku nākotni.

Tādu var dot valsts brīvība un neatkarība.

Zemes un bezzemnieku jautājums.

Mēs esam zemkopju tauta. Mūsu spēks tanī zemē, kuŗā vagas dzinuši mūsu tēvi un sentēvi. Mūsu tautas saknes ir zemē, un tur viņām vēl plašāk jāattīstās.

Bet kā tas panākams? Ne tā, kā bija līdz šim, kad tikai viena maza daļa arāju dzina vagu s a v ā tūrumā. Svešā tūrumā dzītā vaga tika gan slacīta arāja sviedriem, bet tā nedeva arājam sviedru svētību. Kamēr svešas varas valdīja Latvijā, nebija te taisnības arī zemes jautājumā. Muižniekiem piederēja milzīgas zemes platības, no kuŗas vienu daļu viņi gan iznomoja un pārdeva zemniekiem, bet zem ļoti neizdevīgiem noteikumiem. Nomas vietās zemnieks-nomnieks nejutās drošs, jo „kungs“ varēja, aiz dažādiem iemesliem, viņu pavisam no nomas mājas izraidīt. Turpmāk tas tā nedrīkst būt! Zemniekam zeme jādabū par privātpašumu, vaj uz mūža renti uz bērnu bērniem.

Bet kas to var izdarīt? Vaj tad, kad svešas varas valdītu par Latviju, mēs varētu cerēt, ka zemes rentnieki taps par zemes īpašniekiem? Nē, tas nav sagaidāms. Tikai brīvā, neatkarīgā Latvijā tauta var lemt par savu zemi pēc saviem ieskatiem, tikai brīvā, neatkarīgā Latvijā bezzemnieks saņems augļus no zemes, kuŗu viņš līdz šim slacījis saviem sviedriem.

Bet vaj brīvai Latvijai būs pietiekoši zemes, ko izdalīt bezzemniekiem? Jā, mums ir vairāk nekā pietiekoši zemes — kroņa, baznīcu, bruņniecības un daļa no privātmuižu zemēm — tām visām jāpāriet bezzemnieku lietošanā.

Kā jau augstāk redzējām, krievu valdība bij atdevuse latvju tautu vācu muižnieku varā, kuŗi tad arī zemes jautājumu izšķīra pēc sava ieskata, kas latvjiem nebija labvēlīgs. Gan vēlāk krievu zemes-banka uzpirka muižas un sadalīja tās sīksaimniecībās, bet zemi tā piešķīra pa lielākai daļai ienācējiem krieviem, un tikai mazu daļu un pie tam sīkākos gabalus dabūja latvji. Tātad krievu valdības laiku latvju bezzemniekiem nav iemesla slavēt. Palīdzīgu roku krievu valdība nav snieguse arī saimniekiem.

Par vācu okupācijas laiku šeit nevajadzēs daudz vārdu tērēt. Vācu kolonizācijas politika visiem pietiekoši zināma. Ar sevišķu sparū to turpināja pēc 1905. gada revolūcijas Baltijas lielgruntnieki-muižnieki. 1918. gadā viņi solīja atdot trešo daļu no „savas“ zemes vācu kolonistiem, un cerēja bez tam vēl pirkšanas ceļā iegūt lielāko daļu no latvju izpostītām un panīkušām saimniecībām. Uz šīs zemes bija nodomāts apmetināt uz dzīvi ap d i v i a r p u s i l ī d z t r ī s m i l j o n u v ā c i e š u! Vācu, sevišķi visvācu, kuŗi arī Latvijā dzied savu „Deutschland, Deutschland über alles!“ mērķis ir — iegūt Baltijā k a i l o z e m i, tas ir zemi bez iedzīvotājiem, lai varētu to pilnīgi izlietāt kolonizācijas nolūkiem. Latvjus un īgauņus varētu, pēc vācu politiķu domām, varbūt, apvienībā ar Krievijas valdību, noietināt uz dzīvi kaut kur plašajā Sibīrijā vaj ziemeļu tundrās.

Mums, kas tikko esam pārcietuši grūtos bēgļu laikus, atkal no jauna nāktos atstāt savu tēvu zemi, savas skaistās pilsētas un savu dzintaru jūru. Atstāt tās uz mūžīgiem laikiem. Ko saka uz to, nabaga latvi, tava sirds? Vaj arī tagad tevim vienalga, vaj piederēt pie lielāsVācijas vaj pie lielās Krievijas, vaj piederēt pie mazās, bet brīvās un neatkarīgās Latvijas?

Komūnisti izdzina no muižām baronus un apsolīja atdot visu zemi bezzemniekiem. Viņi ienāca Latvijā ar jau gatavu darba plānu un dekrētiem, kuŗus „speciālisti“ bija sastādījuši dažādos kongresos un mītiņos Krievijā un ārzemēs. Tikai to viņi nebija pacentušie izzināt, ko domā latvju bezzemnieks pats. Komūnistu komisāri ķērās enerģiski pie darba: rekvizēja muižas, inventāru, un dibināja komūnas pēc Austrālijas un Jaun-Zēlandes paraugiem. Bet latvju bezzemniekam viņi neprasiņa, kā tas vēlētos savu dzīvi iekārtot. Komisāri necentās ieskatīties bezzemnieka dvēselē, viņi nesaprata mūžīgā ceļinieka ilgas, kuŗš līdz nāvei apnicis staigāt pa Jurgiem no vienām mājām uz otrām, lai tad pagasta nabagu mājā pabeigtu sava mūža rūpju pilno gaitu.

Zemkopja praktiskais prāts tomēr neļāvās apmigloties un pārliecināties no komūnistu nepārbaudītām teorijām. „Savs kaktiņš, savs zemes stūrītis“ nav dzejnieka atradums; tanī izpaužas

latvju zemkopja dvēseles tieksme! To nesaprata komūnisti un tādēļ arī turpmāk latvjiem būs svešas komūnistu-lielinieku mācības.

Pagaidu valdība neatlaidīgi strādā, lai līdz Satversmes sapulces sanāksšanai paveiktu zemes dalīšanas priekšdarbus. Satversmes sapulce tiks ievēlēta uz vispārīgās, tiešās, proporcionālās, vienlīdzīgās un aizklātās vēlēšanas likuma pamata, kas nodrošina arī bezzemiekiem pienācīgu priekšstāvēniecību. Satversmes sapulcē lielākais vairums būs latvju. Tādēļ varam droši palaisties, ka zemes jautājums tiks tā izšķirts, kā to prasa latvju tautas intereses.

Tirdzniecība un rūpniecība.

Laika gaita izdara lielas pārgrozības tautu dzīvē. Mūsu tauta nesen bija vienīgi zemkopju tauta, un tāda viņa bija tamdēļ, ka svešā vara bija viņu neatraujami pie zemes saistījuse. Vēlāk, kad latvji ieguva īpašuma tiesības uz zemi, muižnieku privilēģijas tomēr neatlāva zemes īpašniekam dibināt uz savas zemes tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumus. Bija arī laiki, kad latvīm Rīgā nebija pilsoņa tiesību. Latvju pilsonība skaita tikai otru paaudzi, bet kad ievērojam viņas panākumus dažādās tirdzniecības un rūpniecības nozarēs tanī laikā, kad sveštautu kapitāls piespieda pie zemes katru jaunu pasākumu, varam tikai nopriecēties par latvju uzņēmību un izturību.

Tikai pašā beidzamā gadu desmitā, pirms kara, nodibinājās cik necik redzamāka latvju tirdzniecība, pabalstīta no latvju naudas iestādēm un stiprināta savstarpīgās organizācijās. Vēl vājāki stāvēja ar rūpniecību. Tai tikai ar ārkārtīgu latvju izturību vajadzēja ieraut pirmās vagas, un tad vēlāk izlietot tos nelielos privātos pabalstus, kuņus varēja gūt no latvju organizācijām. Kad tirdzniecība un rūpniecība atradīsies Latvijas pilsoņu rokās, tad arī paliks visa peļņa Latvijā, bet neaizplūdis uz citām zemēm. Mūsu pašu valdība gādās par to, ka mūsu zemes ražojumi neaizplūdis uz ārzemēm mazvērtīgā neapstrādātā veidā, bet viņu apstrādāšanai tiks radītas plašas rūpniecības uzņēmumi, kuņi dos peļņu tūkstošiem strādniekiem. Maz intereses ir bijušas svešai krievu valdībai arī priekš Latvijas dabas bagātībām: ūdens spēks un milzīgie purvāji veltīgi gaidījuši uz lietderīgu izmantošanu. Neatkarīgās Latvijas valdība uzskatā šos neizmēļamos spēka avotus kā jaunradāmās rūpniecības pamata akmeņus. Viņi radīs lētu enerģiju, kas dos Latvijas rūpniecībai iespēju plaši attīstīties.

Latvija atrodas izdevīgos ģeogrāfiskos apstākļos, jo caur viņu ved ceļš no Ziemeļ-Krievijas uz Vakar-Eiropu un otrādi. Jau pirms kara Latvijas ostu pilsētās valdīja dzīva tirdzniecība un rūpniecība. Tās šeit spēji attīstījās, lai gan Krievijas valdība necentās viņas sekmēt. Pieturoties pie brīvostu principa varam droši cerēt, ka īsā laikā mūsu ostās valdīs ne tikvien agrākā rosība, bet viņa turpmāk attīstīsies vēl jo straujāki.

Strādnieku jautājums.

Strādnieku jautājums top uzlūkots par internacionālu. Saka, ka tikai visu zemju strādniekiem savienojoties, tiks pareizi nostādīta strādnieku lieta. Strādniekiem esot kaitīga atsevišķas nacionālās valsts politikas piekopsana. Tā māca strādnieku vadoņi-internacionālisti. Tā tad strādnieku šķirai, cik tālu viņa nav saistīta ar kādu īpašumu, itin kā nevajagot brīvās, neatkarīgās Latvijas. Strādniekam vajagot vienīgi brīvas pasaules un brīvā darba ceļa uz visām četrām debess pusēm. Jāgaidot tikai, kad reiz nodibināšoties tā laimes valsts zemes virsū, kad visas pasaules strādnieki un līdz ar viņiem arī visa cilvēce saplūdišot vienā tautā, un tad būs viens gans, viens ganāmais pulks.

Bet vaj šī solišana savā būtībā nav tikpat veca, cik veca ir cilvēces vēsture? Vaj jau tūkstošus gadus atpakaļ nebija tieksmju pēc laimīgas visas cilvēces brālības? Un tomēr nav vēl cilvēce, ne strādniecība guvuse šo laimes valsti. Bet, kad viņa nesen teicās atnākuse mūsu sētā, kad komunisti pasludināja, ka viņi šo laimes valsti nodibinājos, — tad strādnieki redzēja, ka laimes valsts izvērtās par moku zemi. Brīvība bija vienīgi tiem, kuŗi nēsāja kabatā komunistu biedru kartiņu. Strādniekiem neprasīja, ko viņi grib un kā viņi grib, bet pateica, — tā jums vajaga darīt un tā jums jāgrib, — kas pret to, — nost ar to! Ja atsevišķām strādnieku grupām cēlās atsevišķi, nekomunistu vadoņi, tad tos vajāja kā „reakcionārus“, meta cietumā, nozākāja mītiņos u. t. t. Tādi bija komunisti, šie vispasaules laimes sludinātāji īstenībā. Un tomēr jāsaka, ka arī mūsu komunisti savā būtībā bija lielāki nacionālisti, nekā viņiem pašiem likās. Cilvēks tomēr sevī nes nevien prātu un prātošanu, bet arī jūtas un dažreiz pašam neizprotamu izjušanu. Tie mūsu strādnieki, kuŗus prāta aprēķins aizdzinis svešās zemēs, var gan tur gūt materiālus labumus, bet viņu jūtas tomēr saistās ar dzimteni — Latviju. Vaj tie strādnieki, kuŗi dzīvo, teiksim, Amerikā vaj Sibīrijā, arī vēl tagad dzīvi neinteresējas par Latvijas likteni? Vaj viņi nepriecājas, ka Latvija būs brīva? Vaj nav zināms, ka daudzi no viņiem laiž paziņām un radiem ziņu, ka, ja Latvija būs brīva valsts, tad viņi atgriezīsies dzīvot un mirt Latvijā? Vaj tā nav zīme, ka arī strādniekam vajaga dzimtenes un — brīvas dzimtenes.

„Še tevi dziļas saknes cieši tur’;
Kā niedra būsi svešā malā tu,
Ko mazais vējiņš iespēj samaitāt...“

Tā dziedāja kāds no lielākiem brīvības dzejniekiem.

Dzejnieki ir jūtīgāki par ikdienišķiem cilvēkiem, bet bez jūtām nav neviens, un darba tauta vienmēr jūtīgāka, nekā slinki un liekēži. Nav šī darba tauta — strādniecība bez dzimtenes mīlestības sajūtas, un nepareizi dara, ja šo dzimtenes mīlestības sajūtu mēģina saduļķot.

Jā, bet kā tad stāv ar praktisko pusi? Vaj tiešām strādniekam nevajaga aizstāvēt un pabalstīt savu brīvo dzimteni arī praktisku labumu dēļ? Tas ir, vaj strādniekam, teiksim, ir vienalga, vaj viņš dzīvo un strādā Latvijā vaj Polijā, — ja tikai šīs abas zemes vienlīdzīgi brīvas savā satversmē? Domājams, ka nav vienalga. Pirmkārt, cilvēka dzīve cieši saistīta ar mātes valodu, kuŗu ne katram iespējams pārmainīt pret citu, svešu valodu. Vaj tad nav bieži tā, ka svešā malā nevar atrast darbu tikai tādēļ, ka neprot svešas zemes valodu. Bet arī ar darba vietu un darba devēju būs tas pats. Prasāt kaut kuŗas tautas darba devējam, ko viņš darīs, ja viņam būs jāizvēlas starp diviem vienlīdzīgi derīgiem strādniekiem, no kuŗiem viens ir darba devēja tautietis, otrs sveštautietis, bet pieņemt var tikai vienu. Kuŗu viņš pieņems savā darbā? Taču savu tautieti.

Tālāk ir zināms, ka strādniekiem vajaga organizēties un caur organizācijām iegūt sev labāku materiālu stāvokli. Vaj arī te nav no svara, ka organizēšanās daudz labāk iespējama brīvā dzimtenē, kuŗa nav atkarīga no svešu varas. Ja arī mēs aizmirstu tos laikus, kuŗus pārdzīvojuse mūsu dzimtene zem svešu varu despotiskā jūga un pieņemam, ka turpmāk arī varbūtīgās svešās varas būs brīvas un demokratiskas, — tad tomēr viņu demokratisms būs viņu interešu lieta, bet mūsu tikai tik tālu, cik tālu necietīs viņu t. i. svešās varas intereses.

Beidzot, ja strādnieks-rokpelnis domā reiz izkulties iz sava strādnieka stāvokļa uz pastāvīga darba vaj uzņēmuma ceļa, lai viņam nebūtu jākalpo pēc cita pavēles, bet lai viņš vismaz varētu pats sev pavēlēt un līdz ar to iegūt arī labāku materiālu stāvokli, tad atkal to viņš varēs drošāki iegūt brīvā, patstāvīgā Latvijā.

Strādniekiem jāzin, ka tikai brīvā, neatkarīgā Latvija var dot ne tikai organizēšanās un pašizstāvības brīvību latvju strādniekiem, bet arī labāku, gaišāku nākotni sev un saviem bērniem.

Nodokļu jautājums.

Brīvā Latvija ir tiesību valsts, kur visi pilsoņi var līdzpriest par nodokļiem, kas katram pilsonim jāmaksā priekš valsts uzturēšanas. Brīvā Latvija ir arī taisnības valsts, kur nav vietas ne privilēģētiem, ne apspiestiem, jo par pamatu valsts nodokļiem ir tikai viena mēraukla — ienākuma lielums. Kam lielāki ienākumi, tam arī vairāk jāmaksā valstij par labu. Kā visās demokratiskās valstīs, tā arī Latvijā tiks arvien un visur šis princips ievērots. Uz priekšu vairs nevarēs notikt, ka nabadzīgākie cilvēki caur netiešiem nodokļiem maksāja nesamērīgi vairāk valstij par labu nekā bagātie.

Neatkarīgā Latvijā nodokļu lielums tiks saskaņots ar valsts nepieciešamiem izdevumiem un ienākumu pārpalikums vairs neaizplūdīs uz svešām zemēm, bet paliks mājās un atradīs lietderīgu izmantošanu.

Neviena valsts nevar pastāvēt bez naudas, tas ir nodokļu ņemšanas no valsts iedzīvotājiem. Valsts kase ir tā centrāle, kuŗā ieplūst vajadzīgie līdzekļi, lai tad atkal izdalītos pa visu valsti tekošo vajadzību apmierināšanai. Valsts kase ir kā valsts sirds, kuŗa vajadzīgā kārtā izdzen materiālo sulu pa visu organismu. Jo labāki ierīkota valsts, jo viņa šo savu uzdevumu veic sekmīgāki. Lai valsts organisms nebūtu jānopūlē pārāk daudz, tad jārada tādi apstākļi, kuŗi aizsargā organismu no spēka aizplūšanas nevietā. Tāpat kā aukstums var atņemt miesai vajadzīgo siltumu, tā daži ārīgie apstākļi var izvilkt no valsts vajadzīgo materiālo spēku. Tādi apstākļi rodas tad, kad šie materiālie spēki aizplūst projām no valsts organisma uz citurieni, caur ko pašam organismam pietrūkst vajadzīgā spēka pilnības, un tāpēc jādarbojas pārāk stipri, jāpārplūš. Tā klājās mūsu tautai, kad liela daļa no mūsu materiālā spēka, dažādu nodokļu veidā, aizplūda uz Krievijas valsts kasi. Tāpat gāja kuŗa un okupācijas laikā, kad vācu militārā vara izsūca mūsu materiālos līdzekļus.

Normāls stāvoklis var rasties tikai tad, kad valsts organisms top aizsargāts pret materiāla spēka (naudas) aizplūšanu uz ārieni; bet kad viss šis spēks paliek pašā valstī un tikai rit no vienas valsts āderes uz otru, tad drīz vien rodas spēka pārpilnība un organisms var, kā to saka, rotaļāties dzīvot. Ja nu mūsu Latvijā radīsies tādi apstākļi, ka mūsu materiālie spēki neaizplūdīs spaidu kārtā uz ārieni, tad arī nodokļu jautājums viegli nokārtosies. Varēs ar vienu roku ņemt, ar otru dot atpakaļ, jo nekas neaizies zudībā. Tanī vietā, kur sakrāsies lielāki materiālie līdzekļi, varēs izdarīt spiedienu, un viņi aiztecēs uz citu, mazāk apgādātu vietu. Tas būs tā saucamais progresīvais nodoklis. Kam vairāk ir, no tā prasīs vairāk nodokļu, kam nav vaj maz ir, tas pat pabalstāms, saprotams, ar to ziņu, lai viņš tomēr nepalaistos slinkumā un nedzīvotu uz citu rēķina. Tādā veidā progresīvais nodoklis nav nevienam par smagu nastu, jo visas valsts bagātības riņķo apkārt. Jautājums par to, kur šīs bagātības pie mums lai celtos, domājam, arī nav pārāk grūts. Mūsu Latvijas stāvoklis un mūsu zemes bagātības ir lielas un, rodoties mierīgiem darba apstākļiem, mēs zelsim ar katru dienu. Bet vēl reiz atkārtotam, zelsim tikai tad, ja mūsu valsts materiālie spēki netiks izsūkti no spēkiem, kuŗi stāv ārpus mūsu valsts, un aizpludināti uz svešu organismu. Lai tas nenotiktu, mums vajag a brīvās, neatkarīgās Latvijas, kā valstsorganisma, kuŗš aizsargā savas dzīvības materiālos un līdz ar to arī garīgos spēkus.

Ārējās attiecības pret citām tautām un valstīm.

Kamdēļ mēs gribam brīvu, neatkarīgu Latviju? Tamdēļ, ka mēs gribam visas mūsu zemes lodes apdzīvotāju iekārtā būt patstāvīgs ritentiņš, bet ne vienīgi atsevišķs spieķis vaj skrūvētē. Mēs sajūtam savas nācijas spēku, sajūtam, ka mums mums citu tautu vidū jāizpilda savs īpatnējais uzdevums, un, to sajuzdami, negribam turpmāk būt tikai par kādu piedēkli, bet par patstāvīgu locekli, jo tikai tā mēs varam parādīt savu vērtību un savas spējas. Mēs prasām, lai citas, arī lielākas tautas, ļauj mums pilnīgu rīcības brīvību, kā iekšēji, tā arī ārēji. Mēs gribam strādāt to darbu, kas mums kā cilvēces atsevišķai daļai jāstrādā. Jo kas to mums grib liegt, tas grēko pret vispārīgu pasaules kultūrālo attīstību.

To mēs prasām, nodibinādami brīvu Latviju, bet arī apzinādamies, ka tikai brīvā, neatkarīgā Latvija var pacelt latvju tautu no bārenītes-pelnrušķītes līdzās ķēniņmeitām-princesēm. Kad mūsu tauta pilnīgi attīstīs visas savas spējas un kad šīs spējas nāks visiem zināmas, — tad tikai latvju tauta varēs ieņemt redzamu vietu citu tautu vidū. Kā brīvi latvji mēs arī draudzīgi nokārtosim savas attiecības starp un pret citām tautām, jo šīs attiecības nokārtosies bez svešas vidutājības, kuŗa bieži vien mums bija taisni naidīga. Tātad brīvā, neatkarīgā Latvija mums vajadzīga arī attiecībā arī attiecībā pret kaiņņu un citām valstīm.

Arī aiz tīri materiāliem iemesliem mums jāaturas no pievienošanās pie Krievijas vai Vācijas. Pirmā no ķaŗa un pa lielinieku valdīšanas laiku galīgi izpostīta un bezspēcīga. Tādēļ no šīs valsts mēs nesagaidīsim nekāda pabalsta. Pievienojoties pie Vācijas, mēs panāksim tikai to, ka mums būs jāpalīdz viņai segt ķaŗa izdevumus, maksāt kontribūciju. Tikai tad, ja būsīm pilnīgi neatkarīga valsts, varēsīm slēgt līgumus ar tām valstīm, ar kuŗām tas būs visizdevīgāki.

No kuŗas puses mēs arī neaplūkojam latvju tautas vajadzības, tieksmes un mērķus, — mēs redzam, ka vispusīgu piepildīšanos mums var dot vienīgi brīvā, neatkarīgā Latvija. Mēs neatradīsim tādu mūsu dzīves nozari, kuŗa varētu tikpat labi plaukt brīvā, neatkarīgā vaj no svešas varas atkarīgā Latvijā. Tādēļ mums visiem, kas vien nes latvja vārdu, jāprasa, lai neatkarīgā Latvija, kas tagad nodibināta, tiktu galīgi nostiprināta. To prasīt ir ne tikai mūsu tiesība, bet arī mūsu pienākums. Un mēs to prasīsim. Bet ar prasību vien nepietiek, mums jāpierāda, ka mēs prasām pilnīgi un vienprātīgi, ka esam gatavi vienprātīgi un apzinīgi savas prasības aizstāvēt. Kas atsakās to darīt, tas vēl nav brīvs latvis, tas vēl ir svešu ļaužu kalps.

700 gadus latvju tauta smaka verdzībā.

700 gadus latvju tauta ilgojās pēc brīvības.

Tagad latvju tauta ir brīva!

Saturat šo brīvību savās rokās un neatdotat viņu vairs nevienam. Brīvā, neatkarīgā Latvijā ir mūs spēks, un stipri mēs būsīm tik ilgi, cik ilgi aizstāvēsi savu brīvību, savu neatkarību. Šos svētumus lai katrs glabā savā sirdī un par tiem katram jābūt gatavam ziedot savu mantu, spēku un dzīvību.

Liels ir tagadējais pārbaudīšanas laiks, kuŗu mēs patlaban pārdzīvojam. Otrreiz viņš vairs nenāks. Mūžības pāries, bet otrs tāds laiks vairs nenāks. Tādēļ visi pie rosīgā darba! Strādāsim ikkatrs savā vietā, ikkatrs par sevi un visi par vienu! Un ikkatra latvja sirdī lai dziļi ierakstīti šie vārdi:

**Brīvā, neatkarīgā Latvija ir mūsu spēks!
Esi sveicināta, brīvā, neatkarīgā Latvija!**

Ritēs tevī trijas asins,
Triju sauļu audzēs augsi!
Galvā būs tev saules vainags,
Karaļmāsu vidū krēslis!

(Iz Raiņa „Spēlēju, dancoju...“)

